

Dr Marcin A. Stradowski
Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego
w Warszawie

PRZEMOC JAKO PRZEJAW SŁABOŚCI

Wprowadzenie

Przyczyn stosowania przemocy jest wiele. Przeważnie agresja wynika z niezdolności poradzenia sobie ze swoimi emocjami i codziennymi obowiązkami. Podłoże agresji może wynikać z doświadczeń życiowych, zwłaszcza we wczesnym okresie życia agresora. Stosowanie przemocy ma zrekompensować własne deficyty i wpłynąć na poprawę samooceny. Dominacja nad innymi ludźmi, zwłaszcza poprzez przemoc, wskazuje na brak umiejętności komunikacji z ludźmi oraz niezdolność do współpracy, a w przypadku stanowisk kierowniczych i zarządzających ludźmi jest metodą, która powinna zapewnić dyscyplinę i wydajność pracy, ale w rzeczywistości nie przynosi pożądanego efektów. Stosowanie przemocy i traktowanie jej jako metody wychowawczą skutkuje przenoszeniem na ofiarę modelu wychowania opartego na przemocy w codziennym życiu i w odniesieniu do innych osób. Przemoc przeradza się w przestępczość, czyli patologię społeczną, która koliduje z prawem i ma negatywne skutki społeczne. Wyróżniamy różne typy przemocy. Celem artykułu jest omówienie najczęściej stosowanych metod stosowania przemocy, jej rodzaje oraz ukazanie skali przemocy i przestępstw. W artykule zostaną przedstawione przyczyny stosowania przemocy oraz uzasadnienie tezy, według której stosowanie przemocy nie jest przejawem siły, ale słabości.

1. Przemoc w historii i rozwiązania prawne wobec przemocy

Wszelka przemoc wobec drugiego człowieka jest pogwałceniem jego wolności. Prawo reguluje kwestie dotyczące gwarancji nietykalności człowieka i obywatela. Do wyróżniających się europejskich aktów prawnych dotyczących ludzkich praw zaliczamy francuską Deklarację Praw Człowieka i Obywatela z 1789 roku, Europejską Konwencję Praw Człowieka z 1948 roku (ratyfikowaną przez Polskę w 1993 roku), konstytucje państw europejskich (w tym Konstytucję RP z 1997 roku). Poza Europą m.in. powstała Amerykańska Deklaracja Niepodległości, gdzie wyliczono niezbywalne prawa człowieka do „życia, wolności i poszukiwania szczęścia” (Declaration of Independence, 1776).

W Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zakazano stosowania tortur, nieludzkiego traktowania, karania „na własną rękę”. Zakazane jest niewolnictwo oraz praca przymusowa. Każdemu człowiekowi przysługuje prawo do życia chronione przez

ustawę. Wyjątkiem może być orzeczenie sądowe, obrona przed bezprawną przemocą, uniemożliwienie ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem oraz zdarzenie mające miejsce podczas działań podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania. Każdy człowiek ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, nie może być karany bez podstawy prawnej, a jego życie prywatne i rodzinne powinno być poszanowane przez innych ludzi, a także przed władze państwowe (Europejska Konwencja Praw Człowieka, art. 1-8).

Przemoc i przestępstwa są pogwałceniem podstawowych praw człowieka chronionych przez najważniejsze akty prawne państw i organizacji międzynarodowych. Konstytucja RP zapewnia ochronę praw człowieka. W rozdziale *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela* w artykule 30 znajduje się zapis: „Przyrodzona i niezbywana godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz państwowych” (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, s. 27). W art. 38 zawarte jest zapewnienie poszanowania życia: „Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia” (tamże, s. 29). Natomiast w art. 41: „Każdemu zapewnia się nienaruszalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie” (tamże).

W art. 50 jest uzupełnienie dotyczące mienia: „Zapewnia się nienaruszalność mieszkania” (Konstytucja RP, s. 31). W art. 65 jest zapis: „Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności” (tamże, s. 36). W odniesieniu do przemocy znajduje się w Konstytucji RP w art. 40 istotny zapis: „Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych” (tamże, s. 29).

Prawa człowieka przysługują każdej osobie. Od czasów zniesienia niewolnictwa wszelkie formy wykorzystywania ludzi oraz stosowania wobec nich gwałtu i przemocy są zakazane. Żaden człowiek nie jest własnością drugiego człowieka. Takie same prawa przysługują dzieciom od momentu ich poczęcia, takie same prawa przysługują ludziom w podeszłym wieku i niepełnosprawnym (eutanazja bez zgody pacjenta jest niedopuszczalna, a w wielu państwach nie ma prawnego przyzwolenia na eutanazję). Prawo do życia i poczucia bezpieczeństwa przysługuje każdemu człowiekowi.

Skłonność do stosowania przemocy wynikała z walki o przetrwanie, o zasoby niezbędne do życia bądź z zazdrości czy zachłanności. Już w Piśmie Świętym znajduje się opis historii Kaina, który zabił swojego brata Abela (Pismo Starego i Nowego Testamentu, Rdz 4, 1-16, s. 27). Przemoc towarzyszyła człowiekowi od samego początku zaistnienia ludzkości. Niewolnictwo było jedną z najdrastyczniejszych form instrumentalnego traktowania człowieka w kategoriach rzeczy, którą można sprzedać, wypożyczyć,

eksploatować dla własnych, egoistycznych celów. Jedną z najczęstszych form stosowania przemocy na przestrzeni dziejów były wojny pomiędzy plemionami, narodami, państwami, imperiami. Ludzie zabijali się nawzajem, aby rozszerzać strefy wpływów grup, do których należeli.

Jednym z pierwszych opisów wojny, będącej skrajną postacią przemocy, było dzieło żyjącego w V w. przed Chr. greckiego historyka i stratega Tukidydesa *Wojna peloponeska*. Konieczność stosowania przemocy, wynikającej z rywalizacji, uzasadniał Niccolo Machiavelli w swoim dziele *Książę* opublikowanym w 1513 roku, który uważał, że w walce o przetrwanie wszelkie środki są dozwolone: m.in. podstęp i przemoc. Na skutek podbojów wiele cywilizacji zniknęło bezpowrotnie (Majowie, Aztekowie, Inkowie). Przemoc stała się metodą zapewnienia sobie dominacji nad innymi.

Wobec przemocy ustosunkowali się niektórzy filozofowie, którzy zaczęli promować prawa człowieka. Opracowali koncepcje, które przekuto w akty prawne. Wśród nich należy wymienić Johna Locke'a, który w *Dwóch traktatach o rządzie* (1690) wyraził opinię, że system ograniczonych rządów powinien zapewniać ochronę praw naturalnych, zwłaszcza prawa do życia, wolności i własności. Innego zdania był Thomas Hobbes, który w *Lewiatanie* (1651) wyraził opinię, że suweren, czyli władca nie powinien być niczym ograniczony i powinien posiadać władzę przymusu, a więc i prawo stosowania przemocy, gdy tylko uzna to za stosowne. Zdania pomiędzy filozofami niekiedy były podzielone, co w pewnym sensie jest należy do natury filozofii.

O pokoju wykluczającym przemoc pisali m.in. Immanuel Kant (jedną z najważniejszych prac na ten temat jest traktat Kanta z 1795 roku *O wiecznym pokoju*), Jean-Jaques Rousseau (*O umowie społecznej* z 1761 roku), Monteskiusz (*O duchu praw* z 1748 roku) i dwudziesty ósmy prezydent USA Woodrow Wilson, zwolennik demokracji i pokoju pomiędzy narodami (Mingst, 2006, s. 13).

System demokratyczny powinien stać na straży pokoju i zabezpieczać prawa człowieka. W niektórych państwach demokratycznych zdarza, że pod debatę poddawana jest kwestia życia poczętego i prawa człowieka do narodzenia się, co nie powinno podlegać żadnej debacie. Temu wyraźnie sprzeciwiał się papież Jan Paweł II, który w swoich przemówieniach wielokrotnie nawoływał do poszanowania ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci, zaprzestania przemocy i promowania cywilizacji życia i miłości.

Przemoc jest podstawową formą łamania elementarnych praw człowieka. Przemoc jest przymusem, który oznacza pozbawienie człowieka wolności (Berlin, 1991, s. 113). Atak na osobę bądź jego mienie jest traktowane jak przestępstwo i podlega karze. Wysokość kar reguluje prawo. W niektórych państwach podtrzymywana jest zasada „oko za oko, ząb za ząb”, czyli przemocą odpowiada się na przemoc i w ten sposób nakręca się spirala przemocy. Zajmowanie się przemocą wymaga dogłębnych

interdyscyplinarnych badań naukowych w obrębie nauk społecznych (psychologia, pedagogika, resocjalizacja, prawo, politologia, stosunki międzynarodowe, filozofia, socjologia) oraz nauk medycznych (psychiatria).

Przemoc nie jest tym samym co sprzeciw, protest, strajk czy obywatelskie nieposłuszeństwo. Ludzie mają prawo wyrażać swoje niezadowolenie, ale nie za pomocą siły fizycznej, ale – jak to określił w 1978 roku Vaclav Havel – za pomocą „siły bezsilnych” (Havel, 2011). W cywilizowanym świecie akty nieposłuszeństwa wobec władzy oraz przeciwdziałania nadużyciom władzy wyrażane są w wyborach (np. wyborach powszechnych), przy pomocy pozwów sądowych, poprzez ujawnianie faktów kompromitujących daną osobę, grupę bądź instytucję. Przemoc fizyczna bądź psychiczna traktowane są jak patologie społeczne, szczególnie niszczące społeczeństwo, więzi międzyludzkie oraz naruszające podstawowe prawo człowieka do bezpieczeństwa.

Przemoc jest narzędziem do wywierania presji, staje się argumentem w przetargach, a raczej elementem szantażu. Za pomocą przemocy odbierane są dobra materialne, bezpośrednio poprzez atak i zagrabienie mienia bądź w wyniku wymiany za porwane osoby (kidnapping). Przemoc sama w sobie będąca patologią społeczną pojawia się bądź jest ściśle powiązana z każdą formą dewiacji. Przemoc może być stosowana wobec innych ludzi, ale może też być stosowana wobec samego siebie (autodestrukcja, masochizm).

Przemoc wynika z agresji, która według Barona i Richardsona jest zachowaniem „którego celem jest wyrządzenie szkody lub spowodowanie obrażeń innej żywej istoty motywowanej do uniknięcia takiego potraktowania” (za: Urban, 2012, s. 22; Kubacka-Jasiecka, 2006). Nie zawsze agresja przeradza się w przemoc, bo potencjalna ofiara może uniknąć złego potraktowania. Agresja może zostać stłumiona, natomiast w przypadku przemocy mamy do czynienia z ofiarą, która doznała obrażeń.

Pośrednią przyczyną przemocy często są uzależnienia. Wszelka życiowa brawura, ryzykanctwo pod wpływem używania środków odurzających przyczyniają się do wielu czynów destrukcyjnych, które przez prawo bardzo często są kwalifikowane jako przemoc bądź przestępstwo.

2. Rodzaje przemocy i przestępstw

Przemoc dzieli się na fizyczną i psychiczną. Siła oddziaływania przemocy fizycznej polega na dokonaniu uszczerbku na zdrowiu ofiary, fizycznym bądź psychicznym. Choć możemy podzielić przemoc na dwa wymienione typy, trzeba pamiętać, że przemoc fizyczna i przemoc psychiczna występują razem. Przykładowo po gwałcie pozostają rany na ciele, które z czasem zagoją się, natomiast uraz do mężczyzn może pozostać przez życie. Zdrowienie psychiczne jest dłuższym procesem i nie zawsze

kończy się sukcesem. Traumatycznych wydarzeń nie można całkowicie wymazać z ludzkiej pamięci. Doświadczenia pokazują, że zarówno ludzie i zwierzęta instynktownie odpowiadają lękiem, który przejawia się w niepokoju, poceniu się, nadpobudliwości, gdy zbliża się niebezpieczeństwo, które w przeszłości spowodowało ciężki uraz na psychice, a więc skutki przemocy pozostają w ludzkiej pamięci i podświadomości nawet do końca życia człowieka.

Przemoc fizyczna jest naruszeniem najbardziej osobistych dóbr człowieka i jest zjawiskiem dość powszechnym, także tam, gdzie bezpieczeństwo powinno być zapewnione. Często pierwsze doświadczenie przemocy fizycznej ma miejsce w najważniejszym i podstawowym środowisku, w którym funkcjonuje człowiek, a więc w rodzinie. Przemoc w rodzinie nazywana jest też przemocą domową. Z badań przeprowadzonych przez Beatę Gruszczyńską w 2004 roku (część Międzynarodowych Badań nad Przemocą Wobec Kobiet) wynika, że w krajach europejskich przemoc jest skierowana przede wszystkim wobec kobiet (20-50% wszystkich przypadków), a głównymi sprawcami przemocy są mężczyźni (95%). W Polsce niemal co trzecia kobieta w swoim dorosłym życiu doznała przemocy fizycznej, co szósta – przemocy seksualnej, a 18% kobiet doznało przemocy seksualnej lub fizycznej w dzieciństwie. Jedynie 59% kobiet nie doznało przemocy ze strony mężczyzn (Baranowska, Wiciak, 2011, s. 21-23).

Przemoc seksualna jest zjawiskiem występującym w rodzinie oraz poza nią. Statystyki potwierdzają, że co czwarta kobieta i co dziesiąty mężczyzna byli wykorzystywani seksualnie przed 16 rokiem życia, z tego 30-35% w związkach kazirodznych (Pospiszyl, 2010, s. 237).

Lawrence A. Greenfeld ustalił w 1997 roku, że liczba gwałtów wzrasta cztery razy szybciej niż innych rodzajów przestępstw (Pospiszyl, 2005, s. 14). Gwałty niekiedy kończą się zamordowaniem ofiary. Wykorzystywane seksualnie są także dzieci i jest to jedna z najbardziej społecznie potępianych form przemocy.

Najbardziej drastyczną formą przemocy jest zabójstwo. Choć przemoc utożsamiany z działaniem skierowanym przeciw drugiemu człowiekowi, warto też wspomnieć o zjawisku samobójstwa, które jest agresją wobec samego siebie. W wielu przypadkach samobójstwo jest odpowiedzią na własną bezradność, jest działaniem destrukcyjnym wobec samego siebie. Próba samobójcza nie zawsze kończy się śmiercią, a niekiedy uszkodzeniem ciała. Zarówno pozbawienie drugiego człowieka życia bądź samego siebie jest najcięższym przestępstwem, które można zakwalifikować do przestępstw przeciw całej społeczności, gdyż jest działaniem przeciwko życiu.

W Polsce do morderstwa, będącego najdrastyczniejszą formą przemocy, dochodzi średnio co osiem godzin (Machel, 2001, s. 164). Obecnie codziennie na świecie 1500 osób odbiera sobie życie. W państwach uprzemysłowionych samobójstwo (zwane też

dewiacją samotniczą) znajduje się w pierwszej dziesiątce przyczyn śmierci człowieka (Hołyst, 2002, s. 26).

Podłożem przestępstw dokonywanych przeciw drugiemu człowiekowi może być zemsta lub zagarniecie jego mienia. 50% przestępstw jest dokonywanych na tle rabunkowym (Frieske, 2002, s. 214). Paradoksalnie natężenie ubóstwa i bezrobocia nie przyczynia się do wzrostu przestępczości. Z systematycznie gromadzonych danych empirycznych wynika, że poziom przestępczości, zwłaszcza przeciw mieniu, wzrasta wraz ze wzrostem zamożności (tamże, s. 214-215; por. Van Dijk, 1998). To oznacza, że im jest więcej dostępnych zasobów, tym większe jest zainteresowanie nimi przez potencjalnych przestępców. Natomiast samobójcy przeważnie odbierają sobie życie z przyczyn osobistych (zawód miłosny, rozwód, samotność, bankructwo, utrata pracy, utrata zdrowia).

Niepokojącym zjawiskiem jest wzrost udziału nieletnich w ogólnej liczbie przestępstw oraz zwiększenie udziału kobiet w szczególnie drastycznych przestępstwach z użyciem przemocy. Ponadto obniża się wiek inicjacji przestępczej (Kowalska-Ehrlich, 2001, s. 390). Silne skłonności do zachowań agresywnych stanowią atrybut wykolejenia przestępczego młodocianych (Szałański, 2001, s. 51).

Przestępstwa przeciw mieniu można łatwo wytłumaczyć chęcią szybkiego wzbogacenia się w nieuczciwy sposób, natomiast przestępstwa przeciw osobie mogą wynikać z zemsty, towarzyszyć przestępstwu przeciw mieniu, ale też podłożem tego przestępstwa może być choroba psychiczna. Przestępca może być w pełni świadomy, że dokonuje przestępstwa, ale może też nie mieć świadomości i na tej podstawie zostanie orzeczona jego niepoczytalność.

Obecnie jedną z form przemocy zorganizowanej jest trudny do zwalczania terroryzm. Irena Pospiszyl terroryzm definiuje jako „stosowanie gróźb, zastraszanie i przemoc w celu realizacji celów politycznych, religijnych lub społecznych” (Pospiszyl, 2010, s. 66). Najczęściej ofiarami działań terrorystycznych są przypadkowi cywile, którzy stanowią aż 70% wszystkich ofiar przemocy (tamże, s. 75).

3. Przemoc jako przejaw słabości

Przemocy towarzyszy agresja, która koreluje z niskim poziomem empatii. Empatia jest umiejętnością rozpoznawania, odczuwania, identyfikowania się z emocjonalnymi przeżyciami innych osób (Konopczyński, 2006, s. 82). Kobiety wykazują mniejszy poziom agresji i wyższy poziom empatii (Poraj, 2008, s. 84). Agresja jest przejawem niezdolności do zrozumienia i współczucia drugiemu człowiekowi, a więc wyraźny jest deficyt człowieczeństwa. Najczęściej agresję definiuje się za Baronem (1977) jako zachowanie nastawione na zadawanie cierpienia innemu

człowiekowi, który natomiast stara się uniknąć tego cierpienia (Konopczyński, 2006, s. 87).

Zachowania agresywne według Pierre Bovet (koncepcja z 1928) są siłą napędową ludzkiego działania. Jednak trzeba dodać, że przeważnie są to działania egoistyczne, nastawione na zdobywanie własnych celów kosztem innych ludzi. Agresja nie prowadzi do pokojowej współpracy. Agresji i przemocy towarzyszy brak hamulców i konieczność posiadania tego, co się chce i za wszelką cenę. Do ukształtowania takich postaw przyczynia się współczesna kultura (za: Urban, 2000, s. 70) mająca potężną siłę oddziaływania, promująca konsumpcjonizm i tzw. bezstresowe wychowanie dzieci i młodzieży. Także media na różne sposoby promują przemoc.

Niezdolność do osiągnięcia własnych celów bez użycia przemocy, przy współpracy z innymi ludźmi i na korzyść dobra wspólnego doprowadza do frustracji i agresji (Frączek, Kofta, 1982) oraz jest przejawem słabości natury ludzkiej.

Inną przyczyną zaistnienia przemocy jest niezadowolenie z dnia codziennego (Bylica, 2010, s. 143). Pomimo wielu dostępnych atrakcji życie ludzkie nie staje się bardziej pasjonujące, celowe i sensowne. Agresja jest najprostszą, a jednocześnie najbardziej bezproduktywną odpowiedzią człowieka na odczuwaną przez niego pustkę egzystencjalną. Nieumiejętność znalezienia celu i sensu życia jest przejawem słabości. Ludzie bardzo często pustkę egzystencjonalną wypełniają alkoholem i narkotykami, co skutkuje agresją, przemocą, wzrostem przestępczości oraz doprowadza do degradacji człowieka i osłabienia całego społeczeństwa.

Systematycznie wzrasta liczba przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Są różne czynniki powodujące tę sytuację, a jednym z nich jest skłonność i poddawanie się różnym uzależnieniom. W roku 1996 wśród ogółu osób podejrzanych o przestępstwa osoby nietrzeźwe stanowiły 45,6%, a alkohol był czynnikiem motywującym przestępstwa gwałtowne tj. zabójstwa, uszkodzenia ciała, bójki, pobicia, wymuszenia, gwałty i napaści na funkcjonariusza publicznego (tamże, s. 68). Uzależnienia są przyczyną wzrostu przemocy i przestępstw, będących skrajną formą słabości.

Częstym podłożem agresji i przemocy jest lęk egzystencjalny. Brak perspektyw, bezrobocie, konflikty w rodzinie, samotność i niezdolność komunikacji, wykluczenie społeczne czy stygmatyzacja mogą wywoływać lęk, na który człowiek odpowiada złością, frustracją i agresją. Kumulacja negatywnych emocji jest rozładowywana poprzez przemoc wobec innych ludzi, przeważnie słabszych bądź całkowicie bezbronnych, co jest równocześnie odreagowaniem braku poczucia własnej wartości bądź niskiej pozycji społecznej.

Zachowania brutalne często są formą zwrócenia na siebie uwagi. Jest to wołanie o zainteresowanie ze strony otoczenia. Z drugiej strony, każdy człowiek chce w czymś być lepszy od innych. Posiadanie atrybutu siły fizycznej daje możliwość poprawy

poczucia własnej wartości oraz szacunku środowiska, w którym się przebywa (zwłaszcza środowisk przestępczych). Jest to wrażenie iluzoryczne, które wynika z niewłaściwego poznania tego, na czym polega prawdziwa siła.

Przemoc, mająca miejsce w rodzinie bądź w szkole, może świadczyć o bezradności wychowawców niezdolnych do zdyscyplinowania swoich wychowanków bez użycia przemocy. Problem przemocy może też zaistnieć w domach opieki, gdy zatrudniane są osoby, które nie mają wymaganych kompetencji do pracy z ludźmi starszymi i niepełnosprawnymi.

Terroryzm, będący skrajną postacią przemocy, nie ma dalekosiężnych ambicji, jest działaniem świadczącym o poczuciu bezradności (Pospiszyl, 2010, s. 77). Odpowiedzią na słabość i izolację jest uporczywe stosowanie przemocy, co prędzej czy później skutkuje pojmaniem bądź unicestwieniem terrorystów.

Formą przemocy jest mobbing polegający na dręczeniu, nękaniu, molestowaniu, terrorze psychicznym stosowanym przez osobę silniejszą od ofiary. Mobbing jest działaniem upokarzającym i ma negatywne konsekwencje zdrowotne dla ofiary. Jednocześnie jest dowodem braku kompetencji agresora i świadectwem jego niezrównoważenia i zaburzeń psychicznych, wymagających leczenia i pomocy medycznej. Mobbing także jest przejawem słabości.

4. Przeciwdziałanie przemocy i przestępczości

Zdecydowana większość Polaków nie czuje się bezpiecznie we własnym kraju, a 15-20% mieszkańców Polski żyje w nieustannym strachu (Frieske, 2002, s. 200). Zagwarantowanie bezpieczeństwa społeczeństwa jest podstawowym obowiązkiem państwa, a podstawowym narzędziem ku temu służącym jest prawo. Przeciwdziałanie przestępczości staje się możliwe przede wszystkim, gdy sprawcy przemocy bądź przestępstw zostaną ujęci i skazani prawomocnym wyrokiem. W tej sytuacji agresor/przestępca zostaje umieszczony w miejscu odosobnienia, gdzie musi odbyć karę za popełnione czyny. W tym czasie agresor powinien przejść proces ponownej socjalizacji (resocjalizację), aby powrócić do społeczeństwa przygotowany do współpracy z ludźmi i prowadzenia uczciwego życia. W niektórych przypadkach sprawcy przemocy bądź przestępstw pozostają na wolności pod specjalnym nadzorem kuratora sądowego. W ramach resocjalizacji te osoby powinny nabyć kompetencji społecznych.

Przemoc jest nawykiem i sposobem reagowania na różne bodźce, nie koniecznie wynika z osobowości człowieka, gdyż jako sposób postępowania przemoc jest nabyta, a nie wrodzona, choć istnieją cechy osobowościowe będące podatnym gruntem dla agresji. Stosowanie przemocy może mieć podłoże w doznanych urazach i przeżytych

doświadczeniach życiowych.

Wyeliminowaniu skłonności do przemocy służą różnego rodzaju terapie. Prowadzone terapie prowadzone dla osób „wykolejonych” mają na celu ukazanie szkodliwości ich dotychczasowego postępowania i niejednokrotnie prowadzą do pojednania z poszkodowanymi bądź ich rodzinami. Wskazane jest zadośćuczynienie, gdy jest to jeszcze możliwe.

Kolejnym etapem edukacyjnym jest nauczenie osoby prowadzenia życia bez skłonności do przemocy i odwetu, zastępując te zachowania kompetencjami społecznymi (zdolność do kontaktów interpersonalnych, pozytywna autoprezentacja, kompetencje zawodowe).

Proces zdrowienia przy pomocy różnego rodzaju terapii jest niezbędny. Terapie psychoanalityczne i psychodynamiczne szukają przyczyn patologicznych zachowań w przeszłości. Ich podstawowym celem jest interpretacja (Seredyńska, 2012, s. 46). W ramach tych terapii konieczne jest ponowne przeżycie tych zdarzeń, pogodzenie się z własnym losem oraz przebaczenie sprawcom traumatycznych przeżyć.

Terapie poznawczo-behawioralne pomagają rozpoznać rozmiar skutków własnych zachowań, skalę szkodliwości społecznej i pomagają zastąpić patologiczne zachowania, takimi, które są korzystne dla społeczeństwa (Feltham, Horton, 2013; Seredyńska, 2012).

Uzupełnieniem wymienionych terapii jest koncepcja twórczej resocjalizacji opracowana przez prof. Marka Konopczyńskiego, która polega na wydobyciu potencjału osoby i ukierunkowaniu jej na rozwój, aby energia własna była skierowana na autokreację, czyli nadawanie sobie nowego kształtu, nowej tożsamości oraz na rozwój talentów (Konopczyński, 2006, s. 106; Pawlak, 2009, s. 9).

Powrót do społeczeństwa osób wcześniej stosujących przemoc wymaga pełnej resocjalizacji zakończonej sukcesem, o którym – zdaniem Alberta Badury – można mówić, gdy resocjalizacja wyposaża ludzi w mechanizmy kontroli nad ich życiem, inicjuje procesy samokontroli, wywołuje zmiany w poczuciu skuteczności własnych poczynań (Badura, 1997, s. 4-6). Należy dodać, że poczynania powinny korelować z interesem społecznym i przyjętymi normami zachowań wykluczającymi przemoc.

Warunkiem powrotu do społeczeństwa i pełnienia w nim ról społecznych oraz zaniechania stosowania przemocy jest stwierdzenie zdrowia psychicznego. Według niektórych badaczy dobrym wskaźnikiem zdrowia psychicznego jest dodatni współczynnik emocji pozytywnych w stosunku do emocji negatywnych oraz umiejętność elastycznego reagowania na zaistniałe problemy (Święcicki, 2012, s. 12). Takich umiejętności nie posiadają osoby stosujące przemoc, co jest wyrazem ich bezradności wobec problemów życiowych.

Wyzbycie się skłonności do przemocy wymaga harmonizowania napięcia (Bylica,

2010, s. 145), które gromadzi się w człowieku z powodu stresu i różnych przeciążeń. Nabranie kompetencji niezbędnych do kreowania własnego życia zgodnie z normami społecznymi daje podstawy, aby wierzyć, że nie dojdzie do nawrotu stosowania przemocy w przypadku trudnych sytuacji życiowych.

Przemoc jest prymitywną metodą panowania nad innymi ludźmi. Jest przejawem braku kompetencji, własnej bezradności oraz słabości. Podłożem przemocy jest agresja. Stosowanie przemocy towarzyszy przestępstwom przeciw mieniu i życiu człowieka. Zadaniem państwa jest ochrona społeczeństwa przed przemocą. To zadanie powinno wybiegać znacznie dalej niż rozwiązania prawne. Konieczna jest edukacja promująca dialog, zdolność do komunikacji międzyludzkiej bez stosowania przemocy w oparciu o kompromis. Resocjalizacja m.in. jest metodą pomocy osobom, którzy zostali skazani za stosowanie przemocy wobec innych ludzi. W tym procesie niezbędne jest ukazanie szkodliwości działań, pomoc w przyswojeniu nowych wzorów zachowań oraz odkryciu potencjałów, które powinny ukierunkować osobę ku własnemu rozwojowi z pożytkiem dla społeczeństwa. W ten sposób napięcie, które towarzyszy człowiekowi podczas jego życia w różnych stresowych sytuacjach, zostanie rozładowane w twórczy sposób. Harmonizacja napięcia i uaktywnienie własnego potencjału stają się skuteczną metodą samokontroli nad zachowaniami eksternalizacyjnymi (skierowanymi do zewnątrz) oraz zachowaniami internalizacyjnymi (skierowanymi do wewnątrz). Elastyczna zdolność radzenia sobie z własnymi emocjami i problemami życiowymi umożliwi wyeliminowanie przemocy będącej nieskuteczną metodą radzenia sobie w życiu i przejawem własnej słabości.

Bibliografia

- Badura A. (1997), *Self-efficacy. Insight. The Harvard Mental Health Letter*, 13(9), s. 4-6.
- Baron R. (1977), *Human Aggression*, New York: Plenum.
- Berlin I. (1991), *Dwie koncepcje wolności*, przeł. H. Bartoszewicz, D. Grinberg, S. Kowalski, M. Tański, Warszawa: Wyd. Res Publica.
- Bovet P. (1928), *Instynkt walki*, Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Bylica J. (2010), *Harmonizując napięcie. Nowe spojrzenie w profilaktykę uzależnień*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Feltham C., Horton I. (2013), *Psychoterapia i poradnictwo. T I*, tłum. J. Bartosik, S. Pikiel, E. Zaremba, P. Bucki, Sopot: Wyd. GWP.
- Frączek A., Kofta M., (1982), *Frustracja i stres psychologiczny*, [w:] T. Tomaszewski (red.), *Psychologia*, Warszawa: Wyd. PWN.

- Frieske K. W. (2002), *Przestępczość w Polsce - lata dziewięćdziesiąte. Stereotypy i realia*, [w:] M. Marody (red.), *Wymiary życia społecznego. Polska po przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Wyd. Scholar.
- Havel V. (2011), *Siła bezsilnych i inne eseje*, tłum. A. Holland, Warszawa: Wyd. Agora.
- Hobbes T. (2010), *Lewiatan, czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, tłum. C. Znamierowski, Warszawa: Wyd. Aletheia.
- Hołyst B. (2002), *Suicydologia*, Warszawa: Wyd. Prawnicze LexisNexis.
- Kangaspunta K., Jontsen M., Ollus N. (red.) (1998), *Crime and Criminal Justice Systems in Europe and North America 1990-1994*, Helsinki: European Intitute for Crime Prevention and Control.
- Kant I. (1992), *O wiecznym pokoju*, tłum. F. Przybylak, Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Konopczyński M. (2006), *Metody twórczej resocjalizacji*, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (1997)*, Warszawa: Wyd. Książkowe INFOR.
- Kowalska-Ehrlich B. (2001), *Młodzież przed sądem*, [w:] B. Urban (red.), *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kubacka-Jasiecka D. (2006), *Agresja i autoagresja z perspektywy obronno-akceptacyjnych dążeń Ja*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Locke J. (1992), *Dwa traktaty o rządzie*, tłum. Z. Rau, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Machel H. (2001), *Niektóre makroczynniki społeczne sprzyjające aktualnie przestępczości młodzieży w Polsce na tle procesu transformacji ustrojowej w Polsce*, [w:] B. Urban (red.), *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Marody M. (red.) (2002), *Wymiary życia społecznego. Polska po przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Wyd. Scholar.
- Mingst K. (2006), *Podstawy stosunków międzynarodowych*, tłum. Grzegorz Łuczkiwicz, Miłosz Habura, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Monteskusz (2002), *O duchu praw*, tłum. T. Boy-Żeleński, Warszawa: Wyd. De Agostini/Altaya.
- Machiavelli N. (1993), *Książę*, tłum. C. Nanke, Warszawa: Wyd. ALFA.
- Pawlak J. (2009), *Autokreacja. Psychologiczna analiza zjawiska i jego znaczenie dla rozwoju człowieka*, Kraków: Wyd. WAM.
- Pismo Starego i Nowego Testamentu (1980)*, tłum. Czesław Jakubiec, Poznań-Warszawa: Wyd. Pallottinum.
- Poraj G. (2008), *Syndrom agresji a poziom empatii u studentów reprezentujących kierunek studiów pedagogiczny i techniczny*, [w:] T. Sołtysiak (red.), *Zjawiska patologiczne wśród studentów*, Bydgoszcz: Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Pospiszyl I. (2010), *Patologie społeczne*, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Pospiszyl K. (2005), *Przestępstwa seksualne*, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.

- Rousseau J. J. (2002), *O umowie społecznej*, tłum. M. Stażewski, Warszawa: Wyd. De Agostini/Altaya.
- Seredyńska A. (2012), *Zastosowanie psychoterapii psychodynamicznej w opiece, wychowaniu i resocjalizacji*, Kraków: Wyd. WAM.
- Sołtysiak T. (red.) (2008), *Zjawiska patologiczne wśród studentów*, Bydgoszcz: Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Święcicki Ł. (2012), *Choroba afektywna dwubiegunowa*, Warszawa: Wyd. ITEM Publishing.
- Szałański J. (2001), *Wybrane korelaty osobowościowe wykołejenia przestępczego młodocianych*, [w:] B. Urban (red.), *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Tomaszewski T. (red.) (1982), *Psychologia*, Warszawa: Wyd. PWN.
- Urban B. (2012), *Agresja młodzieży i odrzucenie rówieśnicze*, Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Urban B. (2001), *Dewiacje wśród młodzieży. Uwarunkowania i profilaktyka*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Urban B. (2000), *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*, Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Wiciak I., Baranowska M. (2011), *Wybrane patologie społeczne. Uwarunkowania, przejawy, profilaktyka*, Szczytno: Wyd. WSP.
- Van Dijk J. J. M., *Determinations of Crime* (1998), [w:] K. Kangaspunta, M. Jontsen, N. Ollus (red.), *Crime and Criminal Justice Systems in Europe and North America 1990-1994*, Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.

Internet

Declaration of Independence,

<http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration.html> (11.09.2013).

Europejska Konwencja Praw Człowieka, <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/tekst-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka-i-podstawowych-wolnosc-i-wraz-z-protokolami-dodatkowymi/> (07.09.2013).

Machiavelli N., *Książę*, <http://www.knhd.law.uj.edu.pl/documents/3035628/ba8cc9a5-998c-41e4-9dd9-499141898f61> (10.09.2013).

Tukidydes, *Wojna peloponeska*,

<http://kulturaantyczna.files.wordpress.com/2011/12/tukidydes-wojna-peloponeska.pdf> (10.09.2013).